

Mensen in Zeist, 1650-1700.

De notulen van de kerkeraad, die men met een beetje geluk wel eens aantreft in een doop- of trouwboek, leveren vaak boeiende lectuur, waaruit men iets gewaar kan worden over de plaatselijke "petite histoire" (m. n. de sociale geschiedenis). Het vroegste doop- en trouwboek van Zeist, dat bewaard wordt in het R. A. te Utrecht (1), over 1658-1681, begint met 31 dubbel beschreven folio's kerkeraadshandelingen, gevolgd door de Lijste der Ledemaeten in de Gemeente J. Cristi tot Zeijst, bevonden den 8 Sept. 1650. Ds. Arnoldus Vonck(ius), die klaarblijkelijk in dat jaar zijn werkzaamheden in Zeist begon (2), trof daar 50 lidmaten aan, onder wie 14 echt-paren. Johan van Wijck, schout, en Aertjen Huijberts, schoutinne, staan bovenaan. Dan volgen Cornelis Verheul en Cornelis Janssen, beide ouderling. Daar onder Cornelis Evertsen Buijs, diakon en Beatris Jans, zijn huijsvrouw. De andere diakon was Wouter Jansz. met Dirkje Wouters, zijn huijsvrouw.

Coster der Kercke was Dirck Melser, maar hem beviel het niet in Zeist, want hij is "vertrocken t'Utrecht". Misschien waren zijn superieuren ook niet tevreden over hem. Immers, in de vroegste kerkeraadshandelingen (14 dec. 1650) wordt Antonis Harmensz. van Vendele, schoolmeester, "gelastet om de Collecte voors. (tot subsidie van de nootsaekelijke reparatie haerer kercke, vooreerst tot vernieuwinge der vloer in deselve) in de voormiddachse predicatien te doen en deselve in een boekje aen te teekenen". - Deze schoolmeester, op zijn beurt, was ook niet tevreden; op 1 augustus 1658 behandelt de kerkeraad zijn verzoek om verhoging van zijn "kleijne tractement hem voor de diensten en bootschappen te doen. Item voor het weeckelijxse reijnigen der vloijer en der bancken etc.". De passage, dat "de kerckenraet haeren koster voors. toegestaen (heeft) de somme van 6 gulden ende 10 stuijvers, met vermaeninge aen hem om in behoerlijcke

neersticheijt ende trouwheijt te continueren "is in de kantlijn dubbel aangestreept. Gelooft u maar, dat zij hem eraan hebben herinnerd.

En Louwijs la Haje, de schout, (die zelf achter was met zijn rente aan de diaconie) was de eerste, die als o derling deze notulen ondertekende. Talrijk zijn in die vroegste lidmatenlijst (8/9 1650) de leden van de familie Van Reumst: Jan Hendriksz., Adriaen Adriaensz. en Adriaen Adriaensz. zijn zoon met diens vrouw Eva Hendriks. Hendrik Arissen van Reumst was vermoedelijk een broer. De uitgaven van de Van de Poll-stichting "Bronnen voor de Geschiedenis van Zeist" zijn voor deze periode nog niet verschenen, maar in deel II (1552-1600) komt de naam Van Reumpst, Ruemst of Roumst als "gebruikers" van grond van de heer van Odijk reeds voor.

In een dorp, dat vanouds bekend is als een "def-tig" dorp met veel adellijke families, wekt het bevreemding, dat er in de 17e eeuw onder de lidmaten van de geref. kerk slechts één adellijke familie voorkomt, het gezin van Jr. Balthasar Vosch en Haduwe de Reuvere, zijn vrouw, met zijn vader en (vermoedelijk) twee dochters, waarbij zich later (vermoedelijk) twee zoons voegden: vóór Pasen 1656 Jurriaen Vosch (later is bijgeschreven "Capiteyn") en op "Christdagh" 1667 Joncker Jan Vos Capiteyn (later werd bijgeschreven "overleeden"). De andere familieleden zijn "vertrocken met att."; alleen de meisjes Emmerentia en Anna komen nog voor op de nieuwe lidmatenlijst, die Ds. Antonius van Schaijck op 8 oktober 1674 aanlegde, maar ook zij hebben later Zeist de rug toegekeerd, evenals Jr. Jurriaan Vosch (3). Het gezin Vosch had het hier financieel niet altijd gemakkelijk; we lezen bijv. op 22/2 1658: "Item is noch goet gevonden bij den kerckenraet voors. de somme van een hondert guldens hooftsoms, berustende onder de E. Balthasar Vosch, volgens Obligatie daer over gepasseert den 19. July 1655, wederom van sijn E. uijt te vorderen, met de verlopen

Renten van dien om tot dienste der Armen ge-
mploijeert te worden. Op den 20. Maij 1658
heeft de kerckenraet goet gevonden. voor de
tweede Reijnse Joncker B. Vosch aen te maenen".
Op 28 augustus d. a. v. was de zaak nog niet aan-
gezuiverd. De kerckeraad zat er echt mee in en
bovendien was er een nieuwe zorg bijgekomen:
"Item uit te maenen Louwijs La Haije, schout
(4), een Rente over den Jaere 1657, te weten
vijf guldens. Van wegens Driebergen". Op 1
september 1659 hadden beiden nog steeds niet
betaald.

Wat moeten we van het volgende denken?
"Extract uijt de Acte der E. Classis van Amers-
foort, gehouden den 167. : Wordt den E.
Kerckenraets van Zeyst versocht goede en nauwe
opsichte te nemen op de Familië van D. Vonck
(5) om niet dan met voorsichtigheit die te admit-
teren tot het Heylich Avondmaal. Actum den 25e
Febr. 1675". - En toch was Ds. Arnoldus Vonck
(ius) zijn herderlijke arbeid met zoveel goede
bedoelingen begonnen. In een tijd waarin arm en
gebrekkig zijn een schande was, deed hij wat hij
kon. "Anno 1652, den 24sten Junij. De Kercken-
raedt tot Zeijst in de vreesedes Heeren vergae-
dert, heeft naer aanroepinge van Gods H. Naeme,
haer beraeden in de saeke van seeckere arme en
gebreekelijke dochter Maeijken Ellerts, in ma-
niere als volcht. Is ontboden ende gecompareert
Willemtje Timmers, verklaerende, dat sij niet
gesint en was Maeijken langer huijs-vestinge te
geven. Is mede ontboden Sijtgen Ellerts, Maeijkens
suster, ende haer aengeseijt, dat sij nevens de
andre vrienden (6) gehouden is haer suster voors.
naer vermogen te versorgen, ergens te bestellen,
ofte selver aen te nemen, waer toe de kercken-
raedt noch ijewes volgens haer christelijke dis-
cretie sal contribueren; andersints, dat men haer
ende d'and're vrienden de suster voors. sal
t'huis senden. Ik ook tot dien eijnde de Predikant
versocht, om een briefje aen de Vrienden tot
Maerssen te schrijven, ende haer jegens den 4.
Julij te ontbieden, om met haer te spreken".

Of de familie is komen opdagen weten we niet, maar "Anno 1656: Op heeden den 17. Aug. is Maeijcken Ellerts, arme en gebreckelijke Weesdochter tot Seijst, op nieu'weder aengenomen onder de opsichte ende den Voorsorge der diaconije; ende ten overstaen van de broederen der gemeenen Kerckenraets bestelt (-uitbesteed) ten huijse van Jacob Petersz., meulenaer, om van alles (uigtgesondert de kledingen) wat haer nodich is, versorgt ende onderhouden te werden. Jaerlijks voor de somme van vijf en veertich guldens, ingank genomen hebbende den 4. Jul. dezses lopenden Jaers; ende sal ook het halfjaer, daer inne sij mocht komen te overlijden, ten vollen betaelt werden".

Tegenover veel beslommeringen en zwaartillendheid beleefde de kerkeraad soms ook wel eens een aangename verrassing: "Den 17. Junij 1677 heeft Henderick Marcelissen (als rendant van de diaconie). oock een gouden ring in d'kist gevonden van de kinderen van Harmen Lammerden, tot Heykop, en heeft Johan Damhof (7), ouderling, 22 gulden daar op gegeven aen Jacob Willemsz. tot afkorting van 't kostgelt van Harmen Lammerdessen kind, welcken ring voor 22 gulden van de diakonij althans kan weer bekomen werden". De opvolger van Ds. Vonck was Ds. Antonius van Schaijck, in de handelingen voor het eerst optredende op 19 oktober 1674. In juni 1675 werd hij naar Jaarsveld beroepen. Zijn opvolger was Ds. Antonius van Blanckendael, prop. der H. Thedogie te Utrecht - een jonge man dus - die als predikant van Zeist negen jaar vrijgezel bleef, tot hij eindelijk een bruid uit het noorden haalde; "24. Julij (1684) Hebben hare 3 hūwelijcse voorstellingen sonder verhandering gehad D. A. v. Blanckendael, bedienaar des Goddel. Woorts tot Zeijst, en Bauduina Minnema, J. D. van Sneeck, ende sijn den 3. Augustus tot Goutum in Vriesland getrouwt". (8). Dit predikantenechtbaar heeft Zeist vermoedelijk kort na februari 1686 verlaten.

Van de grafelijke familie Van Nassau-Odijk, die 't Huis te Seyst bewoonden, merkt men weinig

in de bescheiden kerkelijke gemeenschap van Zeist. Van hun huishouding komt men er wel af en toe iemand in tegen.

"A^o 1680: Den 31. Maj is gedoopt het kindt van Johan Wijngelaar, Schout van Zeijst, d' vader, ende Katharina Wijngelaars d'moeder; tis genaamt Willem; wiert gepresenteert van juffr. Johanna Brejerus, ten overstaan van d'Heer Maximilaan Brejerus, die representeerde de plaats van sijn Excel. den Eedl. Heer, Mijn Heer Willemde Nassauw, Heer van Odijck, vrijheer van Zeyst, etc. "

"Den 4. Julij (1680) is gedoopt het kind van Arien van Overvelt, hovenier van d'Heer van Odijck, d'vader, en Jannitje Aelte d'moeder; ende genaamt Jacob". Idem op 29/4 1683: Aaltje.

"1691. Den 22en Februarij Catharina, Dochter van Daniel de Keijser en Mechtelt de Wit, tuijnman van d'Heer van Odijck".

"1694. Den 21en Januarij Gijsberta, dogter van Daniel de Keijser en Mechteld de Wit, casteleijn (9) en tuijnman van d'Heer van Odijck".

"1699. Den 7en Meij Lodewijk, Soon van Daniel de Keijser en Mechtelt de Wit, ten overstaan van d'Heer Esser, bekleedende de plaats van d'Heer van Zeijst, Lodewijk van Nassouw. "

"1696. Den 8en Meert Elisabeth, dogter van Wilhelmus Heerma, Casteleijn, en Jacoba Kotet".

"1697. Den 25en Julij Amelia, dogter van Wilhelmus Heerman, Kasteleijn, en Jacoba Kotet. Het wierd ten doop gegeven door juffrou Esser, uijt naam van de derde dogter van sijn Excellentie den Heer van Odijk, genaamd Amelia van Nassouw".

"1699. Den 14en Meij Gosling en Lowijse, soon ende dogter, tweelingen, van Wilhelmus Heerma en Jacoba Kotet".

Anders dan alle anderen was dit manneke, dat samen met zijn beschermheer aan het doopvont kwam: "Den 2en Julij (1699). Na voorafgaande onderwijsing ende belijdenis; Willem Hendrik, Den Moor (10), oud 11 jaren, ten overstaan van

den Heer van Blikkenburg, ritm^r, derde soon van zijn Excell. den Heer van Odijk" (11). Zouden de nog bestaande families De Moor afstammen van dit (of een dergelijk) ontheemd manneke? Twee huwelijken, die in dezelfde week van 1691 in ons dorp werden gesloten, roepen een atmosfeer op, die zou passen in een opera van Mozart (12). "1691. Den 26en Meij, Sijn op 'thuijs van Zeijst op vertooning van hare huweliks proclamatiën in 's Gravenhage in den huweliksen staat bevesticht de adellijke personen Heer Mauritius Ludovicus de Nassouw, heer van de Lek etc. en juffrouw Elisabetha Wilhelmina de Nassouw, juffrouw van Cortgene, oudste dochter van den hoochedelen Heer van Odijk, Vrijheer van Cortgene, Seijst, Driebergen, etc ". (11). -- "1691. Den 29en Meij, Sijn op vertooning van haar proclamatiën in 's Gravenhage in den huweliksen staat door mijn soon bevesticht Johan van Sickenburgh J. M. (kamerling van d'Heer van Zeijst) en Maria van Oosterhuyse J. D. (kamenier van de Vrou' van Odijck)".

Wie was de dorpspredikant, die de eer te beurt viel dit grafelijk huwelijk op het Slot te mogen inzegenen?..... en die het aan zijn zoon overliet om drie dagen later de zegen uit te spreken over de kamerdienaar en de kamenier? Van dit tijdvak zijn geen kerkeradsnotulen bewaard gebleven en ook in de doop- en trouwboeken heeft hij zichzelf niet met name genoemd. Uit het zeer fraaie, intellectuele, handschrift van deze boeken in deze periode - in samenhang met de hier volgende huwelijksinschrijvingen (12) - leiden wij af, dat die predikant Ds. Salomon Bor was: "Den 27 Aug. 1704, Sijn op vertooning van kerckel. attestatie der proclamatiën tot Ziericzee in den huweliksen staat bevestigd D. Winandus Cantzius, J. M., predicant tot Zieriksee en juffr. Cornelia van Borre, J. D., van Zieriksee". Het handschrift waarin dit is opgetekend, vangt aan in mei 1688 en eindigt in juli 1705. Daarna volgt in een geheel ander schrift: "Den 26 November 1705, sijn opgenoomen in Ondertrouw De Heer

Ottho Arnoldi, weduwnaar van Helena Jongbroer, wonende tot Rotterdam en Mejuff. Sophia Bor, jonge dogter tot Zeijst, dogter van De overleedene Heer Salomon Bor, predikant eertijds aldaar".

Het zij zo. Wij hopen, dat zij allemaal gelukkig zijn geworden in hun partnerkeuze, de graaf en de gravin, hun dienstknechten en dienstmaagden, de dochters van de predikant en al die heel eenvoudige mensen uit de vroegst geboekstaafde tijd van Zeist.

Ariette Schippers.

Noten:

- (1) R. A. Utrecht, Zeist D. T. B., dl. 621a.
- (2) Idem; "Den 1 Martii (1659-gedoopt) een kint van D. Vonck ende is genaemt Steven".
"Den 15 febr. (1663-gedoopt) het kint D. Vonckij en sijnen huijsvrouws Lydia van der Helm, ende is genaemt Stefanie".
- (3) In het Ned. Adelsboek, jrg. 1918, vindt men een beknopte stamreeks van de in 1826 als adellijk geslacht uitgestorven familie Vosch van Avesaet. Onze Zeister Balthasar père et fils, de greules Emmerentia en Anna, de jonkers Jurriaen en Jan staan er niet in. Wel merkwaardigerwijs een Hermanus Franciscus Vosch van Avesaeth (geb. Amersfoort en ged. R. K. op 11 april 1685, overl. Drunen R. K. op 17 febr. 1767), die in eerste echt te Varik R. K. op 30 november 1717 trouwde met Joanna Petronella de Rover (overl. vóór 9 december 1724).
- (4) Hij was getrouwd met Claesje van Damast. "14/10 1658 werd gedoopt een kint van Louwjs La Haje, schout, en is genoemt Martinus". Zijn vrouw, vermoedelijk zijn weduwe, wordt in de lidmatenlijst van 18 oktober 1674 vermeld als Claasje La Haye, de oude Schoutin.
- (5) In de lidmatenlijst van 1674 komt het gezin van Ds. Vonck niet meer voor, maar wie kunnen dit anders zijn? Andere lidmaten van

- deze naam zijn er evenmin. Ds. A. Vonck diende de "gemeijnte Jesu Christi tot Zeijst" gedurende 22 jaren (1650-1672).
- (6) "Vrienden" betekent ook: bloedverwanten, familieleden.
 - (7) Johan Damhof was schout van Zeist. "Den 26 April (1668) gedoopt een kint van Johan Damhoff ende Peternella, sijn huijsvrouwe ende is genaemt Wichardus Nicolaus". "Den 13 dec. (1670) 2 kinderen gedoopt van Johan Damhoff ende Peternella, sijn huijsvrouwe, ende genaemt Petronella Elisabeth en Johanna Geertruijdt". "Den 16en feb. 1674 is het kint van Jan Damhof ende Petronella vande Grootwijck, genaemt Wigmoet, tot Bunnik gedoopt van Ds. Coesfelt". "1677, Den 22 April sijn in den houwelijcken staat bevestichd tot Zijst Johan Damhof, weduwnaar van Petronella van Grootwijck, met Claesje van Damast, wedue van Loues La Haij". (R. A. Utrecht, Zeist, D. T. B., dl. 621a; zie ook noot 4).
 - (8) "Den 13. July (1685) is gedoopt het kind van Do. Antonius van Blanckendael, predikant tot Zeyst, de vader, en Bauduina Minnema de moeder, N. B. tot Sneeck, ende is genaemt Albertina" (R. A. Utrecht, Zeist, D. T. B., dl. 623b en 621b).
 - (9) Woordenboek der Ned. Taal: kastelein, o.m. de bewaarder en opzichter van een adellijk of vorstelijk lustslot.
 - (10) Idem; een moor was eigenlijk een bewoner van Mauretanië, doch ruimer genomen een bewoner van het noorden van Afrika, of ook: een donkerkleurige. In latere taal: zwarte, neger; oudtijds zeer gewoon (vgl. Brederoo's "Moortje").
 - (11) Willem Hadriaan, des H. R. Rijksgraaf van Nassau, Heer van Zeist, Dribergen, Blickenburg, Odijck en Cortgene (1632-21/9 1705), bouwde alhier het nieuwe Slot in plaats van de afgebroken Ridderhofstad. Huwelijksafkondiging te 's Gravenhage op

27/1 1664 met Elisabeth van der Nisse (1639-1700). Kregen 10 kinderen, waarvan no. 4

Elisabeth Wilhelmina, gravin van Nassau, vrouwe van Odijck (gehuwd met Maurits Lodewijk, graaf van Nassau La Lécq, Heer van de Lecq en Beverweerd, Lt-Generaal) en no. 9 Willem Hendrik, graaf van Nassau, majoor der cavalerie (ontleend aan Jhr. mr. E. B. F. F. Wittert van Hoogland: "Bijdragen tot de Geschiedenis der Utrechtsche Ridderhofsteden en Heerlijkheden", 's Gravenhage. 1909; dl. II, pag. 464 en 465).

(12) R. A. Utrecht, Zeist, D. T. B., dl. 623b.

WEGENS VERTREK NAAR ELDERS.

De Notarissen Mr. H. C. VAN DIGGELEN te Zeijst en W. COLLARD te Baarn, zullen op Dingsdag den 26 Julij 1864, des namiddags ten één ure, in het Logement »de Zwaan» te Zeijst, publiek in veiling brengen:

N°. 1. Den in volle werking zijnden, sterk gebouwden, achtkanten

Wind-Korenmolen,

GENAAMD

„DE HOOP,“

vermalende jaarlijks 5 à 6000 mudden, waarin ruime HUIZINGE, voorzien van negen zoo **Boven-** als **Benedenkamers**, en 2 **Keukens**, met **Schaar**, **Erf**, **Grond** en **Tuin**, te zamen groot 18 roeden, gunstig ter nering staande en gelegen te Zeijst, aan den Heuvel.

N°. 2. Eene **ARBEIDERSWONING**, met **Schaar**, **Erf** en **Tuin**, groot ongeveer 3 roeden, 70 ellen, naast het voorgaande perceel.

N°. 3. Een stuk **TUINGROND**, groot circa 5 roeden, 68 ellen, tot den aanbouw van **woningen** zeer gunstig gelegen aan den **Achterheuvel**, naast het perceel N°. 1.

Eerst ieder afzonderlijk en daarna in **Massa** te veilen.

Te aanvaarden 1° November 1864, en nader onderrigt ten Kantore van voornoemde Notarissen.

NB. De perceelen sijn inmiddels uit de hand te koop.

Afb. 5 (weekbode voor Zeist, 2 juli 1864)